

de Kerken, en
zelijk leven in
t zich — waar-
ikbare leerling,
aw en geestes-
opvolger uit
teur van deze
voor datgene,
akelijk bedoeld
tonig hier een
K. S.

De Chr. Geref.
1, dat het voor
kerk lastig zou
rken over ver-
volgden zij het
bode, dan zou-
ken; en namen
den zij het niet
sitie te redden,
rd gelezen had,
uit de Amsterd.
dat over 1892
eb ik beweerde,
d geen bezwaar
al voegde ik er
twestie zou op-
fzaak was ge-

kerkbode van
van zijn betoog
e ineensmelting
rmeerden reeds
en de mogelijk-
r de oogen ge-
actueel zijn.
d dit laatste ar-
in de orde stelt
zich gelijk was
toeten doen. Hij
dat de laatste
eenigings-depu-
Amsterd. kerk-
wat hij ons liet
aantoonen, hoe
wat hij er van
ij een bliksem-
aar, nu de be-
n, moet er ook
ee de aandacht
Al blijf ik van
1895 een andere
1892 hoofzaak
it in 1892 op de
le klemtoon is
og niet gezegd,
sterd. kerkbode
g gesproken. En
ijkheid, waarom
umogelijk werd

ist Ds v. S. aan
nedele motieven
op zijn vlucht
lacht af van dit
de zonde, waar-
le woorden van
ijne een andere
luidelijk in lag.
s v. S., door te
is, dat de ver-
erd is. „Als nu
teerden met hun
id nam om mel-
denis te bewan-
ere aandoen en
reeniging. Maar
s v. S. de aan-
dat „De Refor-
ig is om haast
sschen de Chr.
ver mogelijk te
eschuldigde Re-
enreeds over de
ing is versche-
ns bekend, nog
ef. zijde is aan-

E. D. KRAAN.

bestrijdt Prof.
meen Weekblad
mijn kritiek op
looft, dat Chris-
a vergramd God
angry God): „Er
st worden. God
ondaren... God
elijk lief”
net den doorlo-
dan ondergelee-
streckt kettisch.

geef er, lettende op
ijn plaats voor vrij-

Prof. Obbink toont dit aan door van de twee voornaamste woorden voor verzoening te laten zien, dat niet God het object, maar of de zonde of de mensch voorwerp der verzoening is. God is zelfs subject van de katalagè. Het is dus Gods liefde (niet Gods toorn) die de verzoening mogelijk maakte. „Hoe zou dan de verzoening ooit kunnen beteekenen: Gods toorn doen bedaren?”

Ten slotte handhaaft Prof. Obbink de gelijkstelling van heilige en zondaar; brengt er alleen wat meer tekening in: „God heeft alle menschen even lief; Hij heeft een gevangenisboef even lief als een orthodoxe ouderling: hij wil ze beide redden van het verderf”.

Nu zal Prof. Obbink zelf wel niet meenen, dat de korte weergave van de beteekenis der beide werkwoorden voor verzoenen een afdoend argument is.

Reeds Prof. Schilder heeft door citaten uit Bavincks Dogmatiek op de tweezijdigheid der verzoening gewezen.

Dat God zelf in Christus van de verzoening het subject is, beteekent daarom nog niet, dat er van een stillen van toorn geen sprake kan zijn. Ik moge om uit geen Dogmatiek, die nu eenmaal geen goed bij Prof. Obbink schijnt te kunnen doen, te putten, naar Cremer—Kögel verwijzen, die hij den door Prof. Obbink aangehaalden tekst uit 2 Cor. 5 vs 18, 19 bij zijn bespreking van katallassoo opmerkt, dat God daar als de antidikos, de tegenpartijder, gedacht wordt: „Niet op hetgeen de menschen tegen God hebben, maar op hetgeen God op de menschen tegen heeft (wider den Menschen hat) komt het aan”.

Blijkbaar heeft Prof. Obbink dit bekende woordenboek ook geraadpleegd, maar waarom heeft hij dan niet meer nadruk laten vallen op wat bl. 132 zegt: Dat de eenheid van beide woorden katallassoo en katallassoo daarin voor den dag treedt dat God bij beide het verder af liggende object is; men lette op de uitdrukking in Hebr. 2:17: de dingen die bij God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen (c.f. ook de citaten uit Bavinck). Maar beteekent dan het antidikos, het wederpartijder tegen ons zijn, toorn of niet?

Ik wil niet te uitgebreid zijn in de bespreking der beide aangevoerde begrippen. Alleen zij het mij vergund, nog op twee gezaghebbende exegeten te wijzen.

Trench in Synonyms bl. 275: De christelijke katalagè heeft twee zijden: „It is first a reconciliation „qua Deus nos sibi reconciliavit”, laid aside his holy anger against our sins and received us in favour, so 2 Cor. 5:18 (1) where katallassethai is a pure passive, „ab eo in gratiam recipi apud quem IN ODIO fueras.” (Het is ten eerste een verzoening waardoor God ons met zichzelf verzoend heeft, zijn heiligen toorn tegen onze zonde weggedaan en ons in gunst ontvangen heeft, zoo 2 Cor. 5:18, waar katallassethai een zuiver passivum is, n.l. door Hem in genade aangenomen worden bij Wien ge te voren gehaat waart.)

En Bengel (Gnomon) teekent op Rom. 3:24 aan: Katalagè is tweezijdig en neemt weg Gods verontwaardiging (indignationem) jegens ons, (2 Cor. 5:19) en onze vervreemding van Hem. (2 Cor. 5:20).

Maar dit al of niet object zijn van God in het werk der verzoening is trouwens nog niet eens hetzelfde als het dilemma een al of niet toornig God.

Wat ik op de uitdrukking van Russell en nu ook op de verdediging van Prof. Obbink tegen heb, is dit, dat in de geheele Schrift van Gods toorn sprake is; en of dit nu tegen de zonde of tegen den mensch is willen we even laten rusten, maar die toorn is reëel, en die moet om in de rechte verhouding tot God te kunnen komen (waarvan ook Prof. Obbink spreekt) worden WEG-GENOMEN. Daar is wel degelijk een wrath of an angry God to be appeased.

Ik verwonder me zeer, dat wel altijd Joh. 3:16 aangehaald wordt, ook weer door het Weekblad, en dat men doet alsof Joh. 3:36 niet bestaat: Is die tekst voor tweeclei uitlegging vatbaar? Wie den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien: De TOORN Gods BLIJFT op hem!

Staat daar dat alleen Gods toorn rust op de zonde. Neen, op den zondaar!

Zelfs Gustav Aulén, dien niemand voor „gereformeerd” zal verslijten, en voor het Weekblad zelf autoriteit is, heeft op bl. 138 van „Ons Algem. Chr. Geloof” voor die onderscheiding gewaarschuwd:

„Wanneer men zoo nu en dan hoort, dat God vijandig staat tegenover en toornt over de zonde, doch dat Hij den zondaar liefheeft, kan men ongetwijfeld het motief, dat achter deze onderscheiding ligt, aanvaarden, voorzover men klaarblijkelijk er mee bedoelt te verdedigen, dat de Goddelijke liefde zich ook openbaart in den toorn. Maar niettemin moet men toch zeggen, dat deze onderscheiding van twijfelachtige waarde is. Zij veronderstelt n.l. dat men de zonde op zulk een wijze zou kunnen scheiden van den zondaar, dat in werkelijkheid het karakter van de zonde als een wilsbedrijf verduisterd wordt.”

Zelfs als we toegeven zouden, dat nooit in de Schrift God zelf of Zijn toorn in meer verwijderden zin object der verzoening was, dan zou daarmee niet gezegd zijn, dat die verzoening, hetzij als bedekking, hetzij als reconciliatie niet tot gevolg had, dat Gods toorn wordt gestild (appeased).

Dáár staat de Schrift nu juist vol van: De gramscap wordt afgekeerd, gewend, gebluscht, het berouwt God, Hij laat er van af; hij laat zich verbidden, Hij behoudt er de zijnen van... talrijk genoeg zijn de uitdrukkingen, die het bestreden woord „appease” in Oud en Nieuw Testament handhaven.

Geen toorn van een vergramd God? Hoe leest Prof. Obbink dan Rom. 1:18. De toorn Gods wordt geopenbaard over alle goddeloosheid der menschen. Niet toch die godloosheid, maar de goddelooze menschen zelf zijn het slachtoffer van dien toorn Gods, die ze zichzelf als een schat voor de toekomst bewaren (2:5) en waaronder ze nu reeds gestraft gaan (1:29).

De fout is, dat Russell en nu ook Prof. Obbink tusschen Gods liefde en Zijn rechtvaardigheid een dualisme stellen. Luther heeft het beter geweten toen hij inzag, dat de Goddelijke liefde ook werkzaam is in de stormen van den Goddelijken toorn.

Maar aan de voeten van Prof. Obbink zittende, zou ik durven vragen: „Wanneer God alle menschen op de manier liefheeft zoals u die stelt, een gevangenisboef evenveel als een orthodoxe ouderling, en hij ze beide redden wil van het verderf, waarom is dat verderf er dan?”

Want liefde die nooit toornt tegen de menschen, maar ze op den duur toch in het verderf stort, is toch wel een wonderlijke liefde.

Maar wanneer ik het Nieuwe Testament lees, dan zie ik hoe Christus voor de straf Gods waarschuwt, o.a. in Matth. 23:33: Gij slangen, gij adrengbroedsels! Hoe zoudt gij de helsche verdorvenheid ontvliden?

Zijn liefde is met Zijn rechtvaardigheid niet in strijd. God die ons in liefde onze schuld vergeeft, is die rechtvaardige God, die absoluut en onverbiddelijk tegenover de zonde staat. Hij kan ze niet laten passeeren, verwaarloost ze niet, vergoelijk ze niet. Dat wil alles zeggen: Hij toornt er over! Rechtvaardigheid en liefde van elkaar te willen scheiden in de overgave van Christus om van het verderf te verlossen (laat men toch Joh. 3:16 niet alleen met de eerste acht woorden lezen!); niet tegelijkertijd rechtvaardigheid en liefde in God te zien maakt de noodzakelijkheid van Christus' dood en de verlossende beteekenis van Zijn kruis te schande. Nog één woord heeft Prof. Obbink voor verzoening helaas vergeten: De apolutrosis, waarheen Jezus zelf gewezen heeft in Marcus 10:45: Hij heeft zijn ziel gegeven tot een rantsoen!

En wat eindelijk betreft de bewering van Russell: God bemint heiligen en zondaars evengelijk, of die van Prof. Obbink: Hij heeft een gevangenisboef even lief als een orthodoxe ouderling... ik wil de tegenstelling zuiverder stellen: Neen, het is niet waar, dat God gelijkelijk liefheeft den godvruchtigen en den goddelooze. De liefde die God tot Israël als volk had, sloot niet in, dat alle Israëlieten hoofd voor hoofd door Hem bemind werden: 1 Cor. 10:5 „In het meerendeel van hen heeft God geen welgevallen gehad”.

Evenmin mag men, met verwaarloozing van een menigte andere Schriftuitspraken, uit Joh. 3:16 concludeeren tot een liefde, die reeds-gerechten en niet-gerechten op hetzelfde niveau plaatst. „In allen volke is Hem, die geen aannemer des persoons is, aangenaam een ieder, die Hem vreest en gerechtigheid werkt”. (Hand. 10:35) en Rom. 8:8 „Die in het vleesch zijn, kunnen Gode niet behagen. Doch gijlieden zijt niet in het vleesch!”

Bij Dr Obbinks bewering, dat de voorstelling van God als een toornig God, wiens toorn afgekeerd moet worden, „volstrekt kettisch en heidensch” is, moet ik daarom mijn werkelijke verwondering uiten, hoe hij niet met alle kracht die in hem is, te velde trekt, tegen al die Gereformeerde en Hervormde en ik weet niet welke andere dominees nog meer, die nog steeds voortgaan bij hun Avondmaal het „heidensch en kettisch” formulier te lezen, dat reeds op de eerste bladzijde zegt: „Een ieder bedenke zijn zonde en vervloeking... aangezien de toorn Gods tegen de zonde zóó groot is, dat Hij die (eer Hij ze ongestraft liet blijven) aan Zijn lieven Zoon Jezus Christus met den bitteren en smadelijken dood des kruises gestraft heeft”.

Wat nu tenslotte mijn weinige Schriftkennis betreft, over welker geringheid Prof. O. zich verbaast, hoe veel grooter zal zijn verbazing nog worden, wanneer hij bij de verzoening in Rom. 5:10 nog in de in 1933 verschenen commentaar van Prof. Greijdanus over de katalagè, de verzoening der vijanden beschreven vindt:

„Echtros drukt nog scherper uit het tegenover elkander staan van God en zondaar als vijanden”. En hij kiest beslist evenals Weiss, Sanday-Headlam, Denney, Lietzmann, Godel, voor den passieven zin van dit woord, n.l. voorwerpen Zijner vijandschap. „Zijn toorn gaat tegen hen uit, en Hij straft ze als vijanden.” En de katalagè in Rom. 5:10 beteekent volgens ge-

noemden professor: „dat God zijnen toorn tegen ons heeft afgelegd, doordat Hij onze zondenschuld te niet deed en de straf wegnam”.

Zaandam.

VAN DIJK.

Bijbelstof en Belletrïe.

IV.

I. De kritische vraag van enkele theologen bij het verschijnen van „De Sjoenietische”: „Is de Bijbelsche roman voor den Christen aanvaardbaar?” — is geen kwestie van ja of neen, maar van meer of minder, van hoe. Raad zoeken in het verleden.

II. Gregorius van Nazianzus ziet er geen bezwaar in, in zijn drama „Christos paschoon” den Christus van het kruis dingen te doen spreken buiten de Openbaring om.

III. Gregorius van Nazianzus, Beza en Milton zien er geen bezwaar in, het allerheiligste uit de Openbaringsgeschiedenis als stof voor kunstwerken te gebruiken en die stof uit te breiden zelfs tot in het spreken Gods toe. Calvijn, Voetius noch Kuyper brengen hiertegen bezwaar in.

Over Bilderdijs „Ondergang der eerste wereld” wil ik kort zijn. Nooit is, voorzover mij bekend, tegen dit epos uit een oogpunt van Christelijke ethiek bezwaar gemaakt.

Wel heeft Da Costa de mogelijkheid geopperd, dat Bilderdijs zelf bezwaar heeft gehad krachtens het verband, dat zou kunnen bestaan tusschen de verzen uit den proloog, waarin hij Christus toeroept:

Verlosser, zie, zie neer op dit vermetel pogen!
Bevestig 't, is 't iets meer dan dichterlijke
logen,
Maar stijgt het stouter, dan eens Christens
godsvrucht past,
Verstoort het uit genade en leg mijn waanzin
vast.

en het feit, dat het dichtstuk niet is voleindigd. Maar van dat feit is een meer afdoende andere verklaring voorhanden. Toen Bilderdijs in 1809 met het stuk bezig was, werd plotseling de inlijving van ons land bij Frankrijk door Napoleon doorgezet. Bilderdijs werd uit de sfeer van zijn dichtwerk weggerukt door ingetrokken pensioen, vervolgende schuldeisers, broedsgebrek, en een aan wanhoop grenzenden toestand met vrouw en kroost.

Tegen Da Costa's mogelijkerwijs geopperde verklaring getuigt, dat Bilderdijs in 1820 het onvoltooid werk toch uitgaf, het in Leiden in den familiekring nog wel voorlas, en Bilderdijs tot onverschilligheid kon berusten in dergelijke wendingen. Bovendien beweerde hij, „dat er bij ons volk geen smaak was voor een heldendicht.”

In zijn voorrede voor de uitgave van 1820 zegt Bilderdijs dan ook niets van consciëntiebezwaren of gevoelsoverwegingen. Wel beroept hij zich met lange citaten op het boek Henoch en rechtvaardigt de dichterlijke verbeelding naast de openbaringsgegevens. Zoo neemt hij aan, dat het geslacht der Reuzen in Genesis 6:4 ontsproten is uit menschen, onsterfelijk, doch van een verhevener aard, Engelen nabij komende en der Engelen speelgenooten, met één woord uit Paradijsmenschen, wier betrekking tot het vervallen nageslacht van den gemeenen vader Adam ongelijkbaar nader is dan de telgen van engelen en dochteren der menschen. Dit in afwijking weer van het boek Henoch, waarin dat Reuzenvolk werd voorgesteld als gesproten uit de vermenging der het Paradijs bewakende engelen met de dochteren van de menschen der aarde.

In Bilderdijs epos dus geen invoeren van Goddelijke Personen buiten de gegevens der Schrift om, maar afwijking van haar gegevens op een zeer gewichtig punt. Het recht daartoe verdedigt hij welsprekend op deze wijze:

„Waar dichterlijke warmte het hart overmeestert, schept het zich in de ontstoken verbeelding een wereld en wie betwist het ons? Hij die deez' wereld wil intreden, voor dien moet het toovertoonnel, dat de poëzie hem ontsluit, even zoolang voor volstreckte waarheid verstreken, als zij hem op haar vleugelen draagt, in haar wolken omvoert, en tot hooger licht door laat blikken, waarvan elke toeschemering, hoe onvolkomen ook en zelfs hoe bedriegelijk, ons aan een hooger aanleg en hoogere bestemming herinnert, dan deze onze aardse vervallen toestand met duidelijkheid toelaat te beseffen”, en verder of anders dan in een soort van hemelsche dronkenschap en bedwelming te genieten”.

Samenvattende kunnen we nu zeggen: uit de historie blijkt theoretisch noch praktisch, dat de meest getrouwe liefde voor orthodoxie en traditie bezwaar heeft gemaakt tegen de kunst, die met heiligen eerbied voor de Godsopenbaring bezielde,

*) Een gedachte, die Dr Kuyper tot één der grondslagen van zijn aesthetiek heeft gemaakt.